

VERS UN MODEL ECOLÒGIC D'ECONOMIA

JOAN SURROCA I SENS

Torroella de Montgrí, Catalunya

Per creure que un creixement exponencial pot seguir indefinidament en un món finit, cal estar boig o ser economista. Aquesta cada dia és una idea més generalitzada en vistes de la situació mundial actual. ¿Quina empresa, quina família pot esperar un altre futur que no sigui la ruïna si van sufragant les seves despeses amb el capital, en comptes d'ajustar-se a les rendes? La Terra, el nostre capital, està en un estat agònic perquè la humanitat segueix les pautes de l'economia convencional i no es limita a dependre de l'energia solar, tal i com fan totes les altres espècies existents. Degradem els recursos presents a l'escorça terrestre convertint-nos en uns biocides.

L'economia s'ha convertit en la nova religió, ben descrita per Jean Paul Besset: "Un sol déu, el Progrés; un sol dogma, l'economia política; un sol edèn, l'opulència; un sol ritus, el consum; una sola pregària: Creixement nostre que estàs en el cel... A tot arreu, la religió de l'excés reverencia els mateixos sants –desenvolupament, tecnologia, mercaderia, velocitat, frenesi–, persegueix els mateixos heretges –els que estan fora de la lògica del rendiment i del productivisme–, dispensa una mateixa moral: tenir, mai prou; abusar, mai massa; llençar, sense moderació...". Aquesta mena de sentències han colonitzat el nostre imaginari i ens és ben difícil desfer-nos de la tòxicodependència creada a partir de la tesi de l'economia neoclàssica, hegemònica fins fa ben poc. La qual es circumscriu a l'estudi del diner i dels preus i en posar un excessiu accent sobre el valor econòmic. Així tot queda mercantilitzat.

La tesi en la qual se sustenta l'economia ortodoxa (creure que els recursos naturals, el capital i el treball es poden substituir) a la pràctica es contradiu. En una feliç expressió de Mauro Nonaiuti: "La ciència econòmica ens vol fer creure que es poden fer més pizzes amb menys farina, senzillament fent un forn més gran (o emprant més cuiners)". Però, ¿hi ha alternatives? Després de Margaret Thatcher, ens costa d'imaginar vida més enllà del capitalisme, malgrat l'opinió molt estesa que ens cal un canvi qualitatiu que permeti passar de l'economia neoclàssica a una economia ecològica. Ens

urgeix desterrar el PIB (Producte Interior Brut) com a índex per determinar el lloc que ocupen els països en aquesta cursa mortal. S'ha de construir un nou sistema que tingui en compte la *bioeconomia* i la *biomimesi* (imitació de la natura). És imprescindible desterrar definitivament la idea del creixement sense fi.

La nova economia ecològica es limita a formar part d'un subsistema de la biosfera i avalua els impactes de l'actuació humana. L'economia passa a ser un mitjà al servei de la justícia social i de la ciutat feliç de la tradició aristotèlica, l'eudemonia, que no té res a veure amb la "sínia de l'hedonisme", com alguns han batejat la desmesura actual. No tenim cap més riquesa que el temps i com més béns materials acaparem, menys temps ens queda per viure gaudint, perquè cada adquisició necessita temps per a la seva elecció, ús, conservació, etc. La societat del ben-tenir és allò oposat a la societat del benestar, al "bon viure" del que parla la saviesa indígena americana (cf. Bremer, Agenda, pàg. 212).

L'economia ecològica desmitifica l'actual sistema per avaluar la riquesa dels països. El PIB només té en compte la producció de béns i serveis i, a més, hi suma les activitats desenvolupades per arreglar els mals de la mateixa societat malalta: les presons, els accidents de circulació... Tot eleva el PIB. Robert Kennedy, persona ben poc sospitosa d'esquerranosa, té un text preciós: "El PIB comprèn el napalm i el cost de l'emmagatzement de residus radioactius. I, ben al contrari, el PIB no té en compte la salut dels nostres fills, la qualitat de la seva educació, l'alegria dels seus jocs, la bellesa de la nostra poesia o la solidesa dels nostres matrimonis. No pren en consideració la nostra valentia, la nostra integritat, la nostra intel·ligència, la nostra saviesa. Ho mesura tot, excepte allò que fa que la vida valgui la pena de ser viscuda".

Jan Tinbergen va proposar rebatejar el PIB com a FIB (Felicitat Interior Bruta), canviant els paràmetres per determinar el benestar. I Clive Hamilton va sentenciar: "El creixement econòmic no crea felicitat: és la infelicitat la que aguanta el creixement econòmic".

L'economia se sustenta a base de provocar desitjos per mitjà d'una publicitat que sap com fer-nos sentir insatisfets amb allò que tenim i desitjar allò que no tenim. Justament a l'inrevés de com hauria de ser: "Una persona és rica en proporció al nombre de coses de les quals es capaç de prescindir" (Thoreau).

Nicholas Georgescu-Roegen és el pare de la bioeconomia, l'economia al servei dels éssers vius. El seu mèrit va ser articular l'economia i les ciències naturals i socials, particularment la biologia i la física (la termodinàmica): tota forma de vida depèn d'energia i matèria en procés de degradació irrevocable (lleï d'entropia). El creixement econòmic ha tingut uns costos elevats que la nostra comptabilitat econòmica maquillada no ha reflectit. En aquest sentit, no s'han mostrat ni les pèrdues ambientals ni l'esgotament dels recursos.

El terme biomimesi va néixer els anys noranta del segle passat; malgrat que en un principi només va tenir aplicació en la imitació d'organismes, particularment en la robòtica. No s'ha d'infravalorar aquestes investigacions que revolucionaran el nostre futur. A la Universitat d'Arizona, per exemple, s'està estudiant com s'ho fa una fulla per capturar l'energia, amb l'esperança d'aconseguir una cèl·lula solar de mida molecular. A Cambridge s'ha desenvolupat un sistema d'emmagatzematge a temperatura estable de vacunes que elimina la necessitat dels costosos sistemes de refrigeració; això s'ha aconseguit observant la Rosa de Jericó, planta que roman dessecada, però viva durant anys. Però del que es tracta és de la imitació dels ecosistemes, a més de la dels organismes. Adaptar el nostre sistema productiu seguint uns criteris que no malmetin la biosfera. La natura ha demostrat la seva alta capacitat d'adaptació i de regeneració al llarg de ni més ni menys que 4.000 milions d'anys (és "l'única empresa que mai ha fet fallida", segons la feliç expressió del biòleg Frederic Vester).

Un naturalisme acrític podria donar ales a sistemes de dominació. Jorge Riechmann dóna una resposta encertada: "No és pas que allò natural superi moralment o metafísica allò artificial: és que porta més temps de rodatge". La biomimesi és susceptible de ser aplicada a tots els camps: l'industrial (a diferència de l'economia industrial, els ecosistemes naturals formen cicles tancats: els residus d'un procés són la matèria prima d'un altre); l'urbanisme (els nuclis urbans s'adapten als seus ecosistemes), etc. Alguns principis de la biomimesi són:

limitar-se a les energies renovables, especialment la solar; ajustar els processos productius a les matèries els residus de les quals es puguin reutilitzar; gran respecte a la biodiversitat; evitar els xenobiòtics, com els COP (contaminants orgànics persistents) i els OMG (organismes transgènics); els transports s'han de restringir a distàncies curtes, cosa que implica una producció de proximitat (Serge Latouche exemplifica una situació còmica si no fos pel CO2 que genera: els EUA, rics en fusta, importen llumins del Japó, que s'ha de proveir de fusta saquejant els boscos indonesis, mentre que el Japó importa els seus escuradents dels EUA). Remeto a les pàgines web que es detallen per aprofundir sobre el tema.

Són molts els moviments, iniciatives i assaigs que estan en marxa en aquests moments i que tenen en comú plantejaments favorables a allò que se'n ve anomenant "decreixement", "reducció", en aquelles societats en què s'ha arribat a excessos. Al marge de teories ben fonamentades, han nascut un bon nombre d'experiències productives que no es poden encasellar com a capitalistes, i que són democràtiques i sostenibles alhora. La banca ètica ja fa un temps que ha començat a rodar i va sumant nous usuaris. Hi ha moltes menes diferents de cooperatives; associacions amb objectius socials; xarxes d'intercanvis (450 grups només a la Gran Bretanya, 200 a França, i a l'Argentina 300.000 persones formen part de "clubes de trueque", etc.) que es poden englobar dins del nom genèric d'economia solidària i ecològica.

Existeixen, doncs, assaigs econòmics amb uns objectius socials per sobre del pur lucre i amb consciència de formar part d'un postcapitalisme. N'hi ha que han aconseguit una cohesió general a escala local: són les experiències conegudes com a Transition towns, de pioners irlandesos que varen idear estratègies sostenibles en l'àmbit municipal per aconseguir una vida en comunitat, una sostenibilitat energètica i una eficiència productiva. A Itàlia, hi ha mostres de bones pràctiques (Nou Municipi). A d'altres parts d'Europa, s'ha seguit l'exemple pioner irlandès de la població de Kindale. La humanitat sempre ha trobat solucions als grans reptes; ¿tindrem ara prou valor per passar ordenadament a un nou model econòmic sense esperar que una catàstrofe ens hi obligui?

Veieu altres suggeriments a la nostra pàgina complementària de recursos: latinoamericana.org/2010/info